

Κυπριακό παίζω «σκοτώνω, φονεύω»

Συνηθέστατη είναι η χρήση του κυπριακού ρήματος *παίζω* στη σημασία «πυροβολώ, σκοτώνω». Το λεξικό λ.χ. του Ρόνη Παπαγγέλου «Το κυπριακό ιδίωμα», Αθήνα 2001, σελ. 836, δίνει τις σημασίες: α) παίζω, β) βάλλω, ρίχνω βολή (π.χ. περιστρόφου), γ) χτυπά, κρούω (π.χ. καμπάνα). Ο Παπαγγέλου δεν αναφέρεται ειδικά στην ετυμολογία του ρήματος. Το γεγονός όμως ότι ως πρώτη σημασία καταθέτει το «παίζω» φανερώνει ότι πιστεύει ότι πρόκειται για το ρήμα *παίζω* «παίζω ένα παιχνίδι κλπ.». Πιο σωστός είναι ο Κ. Γιαγκουλλής, που στον «Θησαυρό της κυπριακής διαλέκτου», Λευκωσία 2005, σελ. 372, συνδέει το ρήμα *παίζω* με το αρχαίο *παίω* (λ.χ. *έπαιξεν τον τζι εσκοτώσέν τον*), δεν μας εξηγεί όμως, έστω και συνοπτικά, πώς αιτιολογεί τη σύνδεση του κυπριακού *παίζω* με το αρχαίο *παίω*.

Το κυπριακό *παίζω* «κτυπά» δεν έχει καμιά σχέση με το πανελλήνιο και αρχαίο ρήμα *παίζω*, που συνδέεται ετυμολογικά με το αρχαίο *παῖς* (*παῖδ-ιω > *παίζω*). Πρόκειται για έναν ενεστώτα *παίζω*, που προήλθε από τον αρχαίο αόριστο *ἔπαιξα* και τον μέλλοντα *παίξω* του ρήματος *παίω*. Πβ. την εντολή του Φρυνίχου «*Παίξαι Δωριεῖς διὰ τοῦ ξ, ὁ δὲ Ἀττικὸς παῖσαι. καὶ παῖσατε καὶ συμπαίστης διὰ τοῦ σ ἔρεῖς*». Το απόσπασμα του Φρυνίχου προέρχεται από το γνωστό έργο του «*Ἐκλογή ρημάτων και ονομάτων αττικῶν*», έκδοση Lobeck, Phrynichi, *Eclogae nominum et verborum atticorum*, Λιψία 1820. Ο σοφιστής Φρυνίχος, που έζησε τον δεύτερο αιώνα μ.Χ., αποδοκιμάζει τη χρήση των εξής τύπων του ρήματος *παίω* «κτυπά»: *παῖσαι* (αντί του ορθού *παῖσαι*), *παῖσατε* (αντί του ορθού *παῖσατε*) και *συμπαῖστης (αντί του ορθού *συμπαῖστης*).

Είναι σωστή η παρατήρηση του Φρυνίχου ότι η εμφάνιση εδώ των ρηματικών τύπων που έχουν ξ αντί σ αποτελεί δωρισμό. Είναι γνωστό ότι στους νεολογισμούς της Δωρικής ανήκουν οι αόριστοι σε *-άξαι* και *-ίξαι* οδοντικών ριζών (δηλαδή ρίζες *-αδ-*, *-ιδ-*), λ.χ. αρχαίο δωρικό *σκευάξαι* αντί *σκευάσαι*, *κομίξαι* αντί *κομίσαι*. Πρόκειται για φαινόμενο που εμφανίζεται σποραδικά και σε άλλες αρχαίες ελληνικές διαλέκτους, λ.χ. στην αρχαία θεσσαλική διάλεκτο (π.χ. *εἰργάξαιτο* = *εἰργάσαιτο*) και οφείλεται στην αναλογία, σχηματίστηκαν δηλαδή οι ρηματικοί αυτοί τύποι κατά τα ρήματα που έχουν ουρανικό σύμφωνο στο θέμα και έτσι δικαιολογείται το *-ξ-*: *σφάξω* (ρίζα *σφαγ-*), αόριστος *ἔσφαγ-σα* = *ἔσφαξα*, *ἀρπάξω* (ρίζα *ἀρπάγ-*), αόριστος *ἤρπαγ-σα* = *ἤρπαξα* κλπ. Για το φαινόμενο βλ. Χ. Π. Συμεωνίδης, *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας*, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 61 (ελληνική μετάφραση από το πρωτότυπο Ο. Hoffmann-A. Scherer, *Geschichte der griechischen Sprache*, I, Berlin, De Gruyter, 1972, επανειλημμένες επανεκδόσεις).

Κυπριακό *κουρίν* «λίγο, ελάχιστο»

Το κυπριακό *κουρίν*, που σύμφωνα με όλες τις χρήσεις του στον σύγχρονο κυπριακό προφορικό λόγο πρέπει να είναι χρονικό επίρρημα με τη σημασία «λίγο, λιγούλακι, ελάχιστο» στο λεξικό του Ρόνη Παπαγγέλου «Το κυπριακό ιδίωμα», Αθήνα 2001, σελ. 540, ερμηνεύεται ως «μικρό κομμάτι κόρας ψωμιού, μικρό κομμάτι, κομματάκι, λίγο»

με παραπομπή στα λήμματα *νακκουρίν, κουράιν, κκουρίν* του ίδιου λεξικού. Ο Παπαγγέλου δεν υπεισέρχεται στην ετυμολογία της λέξης, όμως το γεγονός ότι ερμηνεύει «μικρό κομμάτι κόρας» υπαινίσσεται ετυμολογική σύνδεση του *κουρίν* με τη λέξη *κόρα* (που είναι το σλαβικό κορά, βλ. Ν. Π. Ανδριώτη, Ετυμολογικό λεξικό της κοινής Νεοελληνικής, Θεσσαλονίκη 1967, επανεκδόσεις, στη λέξη *κόρα*). Στο *νακκουρίν* ερμηνεύει παρόμοια ο Παπαγγέλου (σελ. 742) «κάτι λίγο, λιγουλάκι, λιγάκι, ένα λίγο». Ο Κ. Γιαγκουλλής εξάλλου στο γνωστό του λεξικό «Θησαυρός της κυπριακής διαλέκτου», Λευκωσία 2005, σελ. 356, καταχωρίζει *κουρίν*, το με πληθυντικό *κουρκά, τα* και παραγωγή από αρχαίο *κουῖρος-κουρά (κεῖρω)*, που είναι ετυμολογία του ακαδημαϊκού κ. Νίκου Κονομή και ερμηνεύει «κομμάτι, λιγόλεπτος ύπνος». Η αρχαία λέξη *κουῖρος*, ὁ σημαίνει «το κλάδεμα, το κλαδάκι που κόβεται από δέντρο» και είναι παράγωγο του ρήματος *κεῖρω* (βλ. Liddell-Scott-Jones, A Greek-English Lexicon, Oxford 1996, στη λέξη). Ο Γιαγκουλλής δίνει ανά ένα παράδειγμα για τις σημασίες «κομμάτι» και «λιγόλεπτος ύπνος»: α) «Άλλοι ομπρός τους είχαν ὅπως το γάιμαν του λαού *κουρκά κουρκά παττίχα*», β) «Μετά που ποτίζοιμήθηκεν τῆς ἔκοψεν το *κουρίν* του, ακούστε εἶντα 'ν' πο' παθεν με την κοτζάκαρῆν του». Και τα δύο παραδείγματα προέρχονται από ποιητάρηδες.

Ὅτι το *κουρίν* δεν έχει καμιά ετυμολογική σχέση με την *κόρα* του ψωμιού είναι σαφές, καθώς με το *κουρίν* δεν δηλώνεται «κομματάκι ψωμιού» αλλά απλώς «κομματάκι, λιγάκι». Αλλά και η ετυμολογία από αρχαίο *κουῖρος*, ὁ παρουσιάζει σημασιολογικές ιδιως δυσκολίες. Πώς μπορεί το «αποκλάδι, κομμένο κλαδάκι» να αποκτήσει τη σημασία «λίγο, λιγάκι»; Έχουμε τη γνώμη ότι το *κουρίν* είναι αρχικά χρονικό επίρρημα, που αργότερα εξελίσσεται γενικά σε τροπικό-ποσοτικό επίρρημα. Την πρωτογενή σημασία του *κουρίν* περιέχει λ.χ. το πιο πάνω β) παράδειγμα: «Μετά που ποτίζοιμήθηκεν τῆς ἔκοψεν το *κουρίν* του, ακούστε εἶντα 'ν' πο' παθεν με την κοτζάκαρῆν του». Τα περισσότερα παραδείγματα με το *κουρίν* το εμφανίζουν να έχει χρονική σημασία και μάλιστα να συνδυάζεται με το ρήμα *κόφω*, λ.χ. «Άμμα ἔτρωα τῶν ὑστερα, ἔγυρνα ὅπως ἤμουν τῆς ἔκοφα τότα κανένα *κουρίν* ἔτσι κλεφτάτα κλεφτάτα» (βλ. Χ. Π. Συμεωνίδης, Ιστορία της κυπριακής διαλέκτου, Λευκωσία 2006, σελ. 425). Πράγματι το *κουρίν* κυριολεκτείται στον ύπνο και σημαίνει τον σύντομο, τον κλεφτό, τον ανεπαίσθητο ύπνο. Το γεγονός ότι το *κουρίν* συνδυάζεται με το ρήμα *κόφω* (πβ. και στην ελλαδική μας Ελληνική «έκοψα έναν υπνάκο») δεν είναι καθόλου περίεργο για έναν γνώστη της τουρκικής γλώσσας (και των διαλέκτων της) που γνωρίζει την αντίστοιχη τουρκική φράση από την οποία έχουμε δανειστεί τον συνδυασμό αυτό: *bir kuru uyuku kesmek (kirmak/almak)* = (κατά λέξη) έναν ξερό ύπνο κόβω στη σημασία «παίρνω έναν υπνάκο». Σπανιότερα στη θέση του *κόβω* (*kesmek*) μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα ρήματα *σπίνω* (*kirmak*) ή *πιάνω/παίρνω* (*almak*). Ο «Ξερός ύπνος» (= *kuru uyuku*) είναι «ο στεγνός, σύντομος, κλεφτός ύπνος». Δηλαδή το κυπριακό «κόφω έναν *κουρίν*» αποτελεί συντόμευση του τουρκικού (σε μετάφραση) «κόφω έναν ξερόν» (εννοείται *ύπνου*). Στην περίπτωση της κυπριακής συντομευμένης φράσης δεν αναφέρεται η λέξη *ύπνος*, γιατί εννοείται. Πβ. και «τον έκοψα» ή «τον έκοψα λιγάκι» (εννοείται *τον ύπνο*). Αλλά και η ορθογράφηση με δύο αρκτικά *κκ-* (*κκουρίν, νακκουρίν = έναν κκουρίν*), που εφαρμόζει η κυπριακή λεξικογραφία για να αποδώσει το δασύτερο τουρκικό *κ* ή το αγγλικό *κ*, αποδεικνύει ότι στο *κκ* του *κκουρίν* υπόκειται τουρκικός φθόγγος. Η παραπάνω ανάλυση δεν αφήνει, νομίζουμε, κανένα περιθώριο αμφιβολίας ότι τόσο το κυπριακό «κόφω έναν *κουρίν*» όσο και το πανελλήνιο «κόβω έναν ύπνο/υπνάκο» μεταφέρουν στα ελληνικά το τουρκικό *bir kuru uyuku kesmek*.

